

Albert Marenčin

Úvodní text výstavy „Zjištěné polohy“ /Lednice 1985

„Obraz je pre mňa čosi ako okno, a podobne ako na okne, aj na obraze ma zaujíma v prvom rade to, čo je za ním, čiže výhľad, ktorý sa mi ponúka a musím povedať, že najradšej mám výhľad na nedozierne diaľky. Mám pôžitok z tej zvláštnej podivanej, akú mi poskytuje zarámovaná tvár, krajina, more. Čo na nich vlastne hľadám? – prečo sa na ne tak sústredene dívam? – čo ma k nim vlastne stále priťahuje? Zrejme človek: ten, ktorý mi tú podivánu servíruje a ktorého bez zdráhania nasledujem všade, kam ma vedie. Až potom, dodatočne, skúmam, či som dobre urobil, keď som sa ním dal viesť a či dobrodružstvo, do ktorého ma zlákal, stálo za to...“

Nie náhodou som si pred obrazmi Martina Stejskala spomenul na tieto slová André Bretona, ku ktorému sa obaja hlásime —a navyše citovaný výrok vystihuje práve tak moje divácke názory a dojmy ako jeho autorské zámery. Ani pre jedného z nás nie je obraz cieľom — ku ktorému by malo všetko smerovať a kde by sa muselo všetko končiť. Najlepším dôkazom toho sú tieto obrazy. V čase, keď sa súčasne maliarstvo čoraz viac sústreďuje na svoje vnútorné problémy, ktoré len zriedkakedy prekrôčia rámec estetiky a maliarskeho plátna, robí Martin Stejskal všetko, aby jeho obrazy boli takými oknami. Využíva na to tradičné maliarske postupy a techniky — a kde mu tie nestačia, tam si vynachádza nové — využíva svoje výtvarné schopnosti a svoj básnický cit — a výsledok je fascinujúci: cez okná jeho obrazov vidíme skutočne do nedoziernych diaľok — vidíme veci voľným okom neviditeľné, tajomné hĺbiny nášho vnútorného sveta, tušenia, obavy, úzkosti, túžby, ktorým dal konkrétnu podobu a takto ich sprístupnil našim zmyslom.

Čo mňa na obrazoch Martina Stejskala najväčšmi vzrušuje, je práve táto konkrétnosť jeho vízie, vecnosť a presnosť, s akou ju výtvarne interpretuje — ináč povedané, tá konkrétna iracionalita, ktorá pod zdanlivou nezmyselnosťou ukrýva autentické svedectvo o jeho i našom vnútornom živote. Martin Stejskal nadväzuje na tvorbu známych osobností surrealistického maliarstva, avšak nič od nich hotové nepreberá. Buduje si svoj halucinačný svet takpovediac od základov — sám a po svojom. Jeho stavebným materiálom sú tie najvšednejšie rekvizity nášho všedného života: škrabák na zemiaky, sandály, činky, kúpeľňové kachličky, popukaná maľovka, remeň od nohavíc, televízna obrazovka, náprstok, ihla, mechanické schody, aktovka, cestný zátaras, drevené lešenie — veci poznamenané užívaním, ohmatané a ošúchané, neraz aj okyptené a deformované. A čo je príznačné — tieto banálne predmety sa na jeho obrazoch svojiským spôsobom spájajú, kombinujú, križia a vytvárajú zvláštnu symbiózu s

antropomorfnými a animálnymi prvkami: korytnačka, krysa, ženské ruky, nohy, prsia sa prelínajú alebo splývajú s týmito rekvizitami a technickými detailami v jednoliaty celok, prekračujúc všetky hranice ľudskej skúsenosti a logiky. Preto nás svet Martina Stejskala tak znepokojuje a mátie, i keď je vyobrazený s chladnou objektívnosťou a presnosťou až takmer dokumentárnou. Za jeho dôverne známymi tvarmi tušíme totiž tajomstvo. Ako by každá vec bola čímsi iným, než za čo sa vydáva. Občas sa o tom aj presvedčíme, keď napríklad vo vodných bublinách objavíme ľudské oči alebo v sandáloch a činkách umrlčiu lebku – či naopak, v umrlčej lebke sandály a činky – ináč povedané, keď tajomstvo degeneruje na hádanku a rébus, ale to sa stáva iba veľmi zriedka. Spravidla tajomstvo ostáva aj naďalej tajomstvom, ponecháva si svoju provokatívnu sugestívnosť, ktorou aktivizuje našu imagináciu a nabáda nás, aby sme pokračovali v predstavových asociáciách autora a takto rozširovali svoje vedomie za hranice toho, čo sa dá slovom sprostredkovať a pochopiť. Remeselná dôkladnosť a umelecká invencia Martina Stejskala nesmerujú však k tvorbe dokonalého artefaktu, ani k zvýšeniu jeho výtvarného efektu: ak usiluje o iluzívny realizmus alebo trompe-l'oeil, tak iba preto, aby čo najpresnejšie zachytil a čo najvernejšie zomrazil svoje predstavy a dal im čo najpresvedčivejšiu podobu. Tieto predstavy sú totiž v strede jeho záujmu a sú predmetom jeho mnohoročnej systematickej experimentácie, zameranej na sledovanie ich pohybu a premien, ich metamorfóz a transmutácií – na výskum imaginácie a jej dynamiky.

Nebudem asi ďaleko od pravdy, ak poviem, že jeho výtvarné prejavy možno v tejto súvislosti chápať jako ILUSTRÁCIE – čím nechcem dať zapravdu tým, ktorý pri surrealistickom maliarstve radi používajú toto označenie pejoratívne – pretože ide o ilustrácie, ktoré sa neobmedzujú na pasívne reprodukovanie predstavy, ale podieľajú sa aj na jej utváraní a premenách a snažia sa predovšetkým výtvarne „ilustrovat“ to, čo sa nijakým iným spôsobom vyjadriť nedá.

Tieto zámery našli potom logicky najpriliehavejší výraz v obrazových sériách a cykloch – ktoré tvoria prevážnu časť jeho doterajšej tvorby.. Takými boli KONTURÁŽE, pri ktorých sa výraznejšie uplatnil automatizmus výtvarného myslenia – alebo TRANSFORMAČNÉ CYKLY, zachycujúce ako na páse animovaného filmu jednotlivé fázy predstavových premien. Do tohoto radu sa napokon začleňujú aj obrazy dnešnej výstavy, ktorá zaznamenáva – jako čítame na úvodnom paneli – posuny tvarových a významových funkcií na pozadí vnútornej kontinuity autorovej tvorby.

Obrazy Martina Stejskala sú metafory výtvarnej poézie: pôsobia inšpirujúco, tajomne a na prvý pohľad možno aj chmúrne. Ale podobne ako mnohé na týchto obrazoch, aj toto je len

optický klam. „Martin Stejskal je celým svojím ústrojenstvom romantik. Nie je maľujúcim filozofom skepsy a životného pesimizmu“ – jako o ňom výstižne napísal Vratislav Effenberger. – „Úpadkové obdobie ľudských dejín, do ktorého sa narodil ho neprivedlo k hlučne jalovému cynizmu výtvarných remeselníkov, ale ani do pustovne ohrdnutých vyznavačov vlastnej geniality. Ide svojou neľahkou cestou za nálezmi, o nichž tuší, že sa z nich skôr či neskôr začnú vynárať obrysy hlbších istôt, než aké nám ponúka dnešný rozum.“

1985

